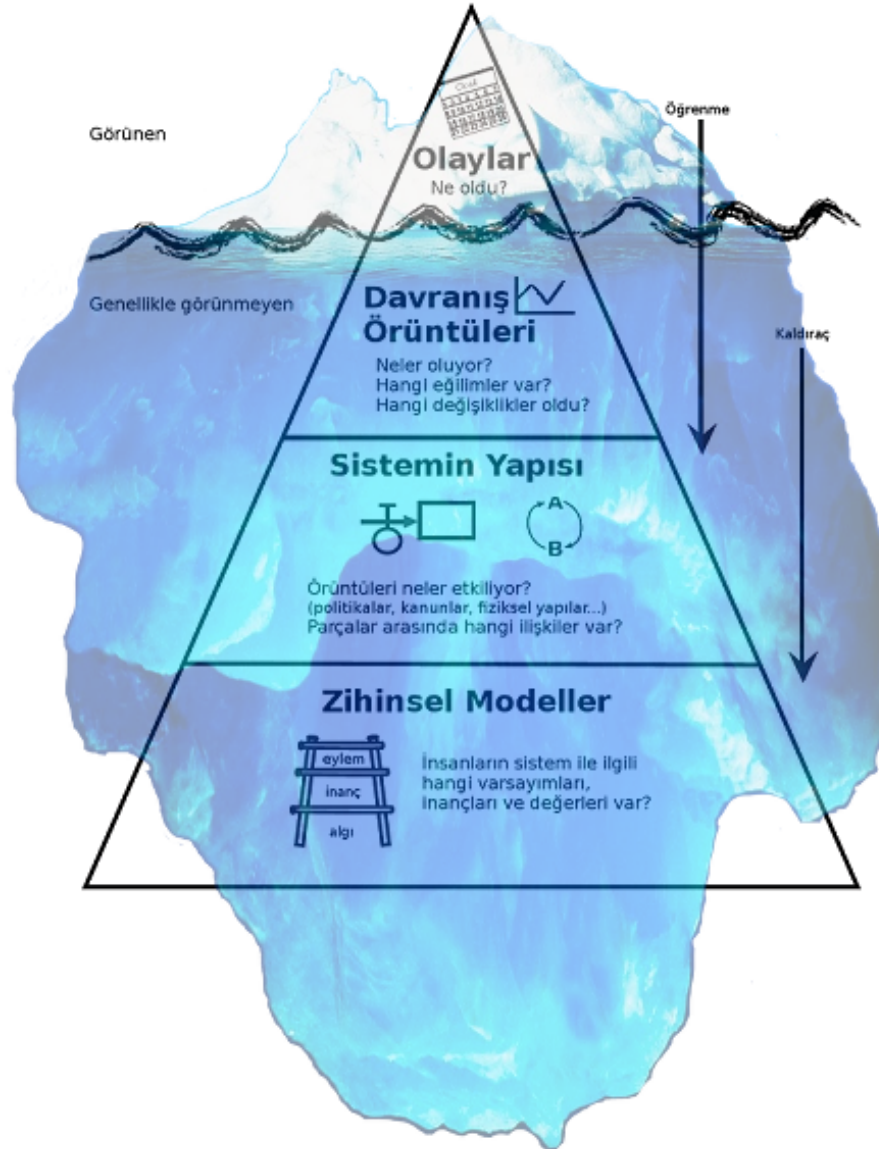

Buz dağı - Yüzeyin altında ne olduğunu görmek¹

Emre Göktepe

Çevremizde olanları bir buzdağına benzetebiliriz. Duyu organlarımız sadece şimdi olanları algılayabilir. Olayları algılarız. Ancak olaylar, buzdağının suyun üzerindeki bölümüdür.

Sistem Düşüncesi, suyun altını görmeye yönelik araçlar içerir.

Şekil 1: Buz dağı görseli

¹ Eğitimde Sistem Düşüncesi Haber Bültenin 11. sayısında (Ocak 2016) yayımlanmıştır.

Suyun altına, derinliklere indiğimizde ilk karşılaştığımız, Zaman Boyunca Davranış grafikleridir. Olaylar, yavaş veya hızlı, bir değişime neden olmaktadır. Değişen şey nedir? Zaman boyunca bu değişimin örüntüsü nasıldır? Bu derinlikte, olaylar artık tek tek görünmez. Seçilen değişkenin oluşturduğu bir eğilim görünür. Değişimin “davranışı” görünür (sürekli azalıyor, sürekli artıyor, dengede, dalgalanıyor, önce hızlı sonra yavaş gibi)

Biraz daha derinlerde bu değişimin nedenleri vardır. Grafiği çizilen değişken “neden” böyle davranıyor? İki temel araç kullanılır: stok / akış haritaları ve nedensel döngüler.

Değişen “şey” bir stok, bir seviye, bir birikimdir. Bu seviye değişmektedir.

Seviyeleri akışlar değiştirir. Giren akış, çıkandan fazla olursa seviye artar, az olursa azalır, aynı olursa değişmez. Değişimi anlamak için, akışlara, akışların nedenlerine, birbirleri ile olan ilişkilerine odaklanmak gerekir. Nedensel Döngüler bu ilişkilerden en belirleyici olan ilişki biçimini görselleştirir: geri beslemeleri. Geri besleme, sonucun nedenin nedeni haline gelmesidir. Nüfus-doğum ilişkisi gibi, doğumlarla nüfus artar, nüfus arttıkça doğumlar artar. İnsülin-glikoz ilişkisi gibi, glikoz artınca insülin artar, insülin artınca glikoz azalır. (ilk örnek birbirini aynı yönde etkileyen, pekiştirici, ikinci örnek ters yönde etkileyen, dengeleyici ilişkiler içeriyor)

En derinde de Zihinsel Modellerimiz vardır. Yani inançlarımız, değerlerimiz, davranış alışkanlıklarımız. Çıkarım Merdiveni bu konuda kullanılabilecek görsel bir araçtır. En basit hali ile; çevremizden algıladıklarımızı, bu algıya yüklediğimiz anlamları, bu anlamlardan oluşturduğumuz inançları ve sonunda bu inançlara uygun davranışlarımız gösterir. Çıkarım merdiveni, algıdan davranışa giden yolun görselleştirilmesidir.

“Gördüğüme inanırım.”

Tam burada oldukça tehlikeli bir geri besleme var:

Bir süre sonra, sadece “inandıklarımı görmeye” başlarım...